

Sayı : 5107
Tarih : 24.04.2024

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından Türkiye'den yapılan başvurulara ilişkin verilen kararların kapsamı ve verilen kararların ne şekilde uygulandığı hususunun tespiti ve uygulanmayan kararların yarattığı sakıncaların araştırılması amacıyla Anayasanın 98 inci İçtüzüğü'nün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince ekte sunulan gerekçe çerçevesinde Meclis Araştırması açılmasını arz ederim. 24.04.2024

Meral DANIŞ BEŞTAŞ

Erzurum Milletvekili

GEREKÇE

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Sözleşme'ye taraf olan devletlerin iç hukuk uygulamaları ile birlikte demokratik işleyişlerini irdeleyen ve Sözleşme uyarınca yargı yetkisi verilmiş uluslar üstü bir yargı organı, bir mahkemedir. Mahkemenin yargı yetkisi, devlet başvuruları ile bireysel başvuruları kapsar. Öte yandan Mahkeme'nin görüş bildirme yetkisi de bulunmaktadır. Bu bağlamda, AIHS ve eki protokollerin yorumlanması ve uygulanmasından kaynaklı sorunları tespit ve yargı yetkisini haizdir.

Anayasa'nın 90'ıncı maddesinde *"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır"* ifadeleri yer almaktadır. Yani AİHM kararları bağlayıcıdır ve uymak zaruridir.

Taraf olunan anlaşma uyarınca AİHM'in etkisi, yalnızca ortaya çıkan hukuki uyuşmazlığın incelenmesi ve karara bağlanmasından ibaret olmayıp, sözleşmeye taraf olan ülkelerin sözleşme ile gerçekleştirmeyi taahhüt ettikleri kuralların güvence altına alınması noktasındadır. AİHM, ülkelerin yargı uygulamalarında hukuk dışına çıkmaları ve hak ve özgürlükler aleyhine tutum belirlemeleri halinde olası gelişmelere ve antidemokratik yöntemlere geçişte bir uyarı mekanizması işlevini de içinde barındırmaktadır. Taahhüt altına alınan hükümlerin dışına çıkılması halinde sistemden çıkarılma noktasına kadar varacak olan ağır yaptırımlara maruz kalınması gündeme gelecektir ki, bu durumun evrensel hukuk sistemlerinin dışına çıkılması ile eşdeğer olacağı açıktır.

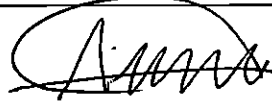
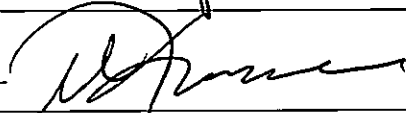
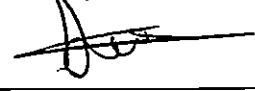
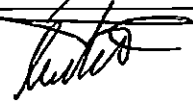
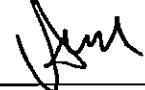
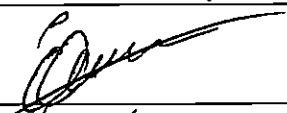
Adalet Bakanlığı tarafından yapılan yılsonu değerlendirmesinde, Bakanlığın savunma görevini üstlendiği 2012 yılından itibaren başvuru sayılarının azaldığı ifade edilmiştir. Ancak bahse konu senelerde AİHM başvurularının önünü kesme amacı ile getirilen Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yönteminin de AİHM'e yapılan başvuru sayısını azalttığı bilinmektedir. Yine Bakanlığın aynı raporunda 2018 yılından itibaren başvuru sayılarındaki artışa da dikkat çekilmiş olup yıllara göre derdest başvuru sayısı; 2020 yılında 11.750, 2021 yılında 15.251, 2022 yılında 20.100, 2023 yılında 23.400'dür. 2023 yılında ise toplam 8.341 yeni başvuru yapıldığı kaydedilmiştir.

Tüm ülkeler açısından bakıldığında 2023 yılında, 23.400 derdest başvuru ile Türkiye'nin ilk, Rusya'nın (12.450) ikinci, Ukrayna'nın (8.750) üçüncü, Romanya'nın ise (4.150) dördüncü sırada bulunduğu görülmektedir. Kuşkusuz başvuru sayılarının, anılan ülkelerdeki demokrasi oranındaki azalmayı gösterdiği ve Türkiye'nin giderek daha baskıcı bir ülke haline geldiği realitesi ortadadır. 2023 yılında AİHM, Türkiye hakkında toplam 5.039 başvuruyu sonuçlandırmış; 72'sinde ihlâl kararı vermiştir. 4.927 dosyanın başvuru koşullarının taşımama nedeniyle reddedildiği bilinmekte olup, bu veriler, ihlâl kararı verilen dosyanın, ihlâl kararı verilmeyen dosyalardan 2 kat fazla olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bakanlığın, ihlâl kararı oranlarını, başvuru

şartlarını taşımayan dosyaları baz alarak düşük gösterme eğilimi söz konusudur. Oysa 72 ihlal kararı; Türkiye'nin demokratik kriterlere uymadığı, hukukun üstünlüğü ilkesini bertaraf ettiğinin açık izahıdır. Üstelik Türkiye'nin AİHM kararlarına dahi uymadığı bir durum ile yıllardır karşı karşıyayız. Nitekim Hollanda Parlamentosu, AB'nin Türkiye'yle Gümrük Birliği güncellemesi yapmasını Kavala ve Demirtaş'ın serbest bırakılması yönündeki AİHM kararlarının uygulanması şartına bağlayan tasarıyı kabul etmiştir. Bu kararın yaptırım niteliğinde olduğu şüphesizdir.

Demirtaş ve Kavala hakkında AİHM tarafından verilen ihlal kararlarının gereklerinin yapılmamış olması, anayasaya aykırılığın bizatihi iktidar tarafından gerçekleştirildiğinin kanıtı olarak önümüzde durmaktadır. Nitekim Avrupa Konseyi geçtiğimiz Aralık ayında Türkiye'ye, 'hem AİHS'i hem de Türkiye Cumhuriyeti Anayasas'ını onurlandıracak şekilde' özgürlükleri sağlama çağrısında bulunmuştur. Avrupa Konseyi'nin icra organı olarak görev yapan Bakanlar Komitesi, ceza yargılama sisteminin de istismar edildiği vurgusunu yapmıştır. Ayrıca Komite'nin HSK'nin yapısının evrensel standartlara uymadığı ve değiştirilmesi gerekliliğine dair açıklaması da dikkat çekici olmuştur.

Türkiye'nin taraf olduğu AİHS hükümlerine ilişkin ihlal teşkil eden yargı pratiklerinin değerlendirilmesi ve AİHM kararlarının uygulanmamasının yaratacağı etkilerin ortaya çıkarılması ve hukuki krize dönüşen bu duruma acil çözüm üretilmesi sağlanmalıdır.

1	Sinan Gıptıgınek	Van	
2	ÇİÇEK OTLU	İSTANBUL	G. Otlı
3	MAHMUT DİNDAR	VAN	
4	NEJLA DEMİR	AĞRI	
5	HALİDE TÜRKOĞLU	DİYARBAKIR	
6	ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU	KOCAELİ	
7	ÖZGÜL SAKİ	İSTANBUL	
8	AYŞEGÜL DOĞAN	ŞIRNAK	A. Doğan
9	Mehmet KANAT	DİYARBAKIR	
10	ZÜLKÜF UÇAR	VAN	
11	KAMURAN TANHAN	MARDİN	K. Tanhan
12	HÜSEYİN OLAN	BİTLİS	
13	SEVİLAY ÇELENK ÖZEN	DİYARBAKIR	
14	YILMAZ HUN	İĞDIR	
15	ÖZNUR BARTİN	HAKKARİ	
16	SABAHAT ERDOĞAN SARITAŞ	SİİRT	
17	ALİ BOZAN	MERSİN	
18	ADALET KAYA	DİYARBAKIR	A. Kaya
19	ÖMER ÖCALAN	ŞANLIURFA	
20	HEVAL BOZDAĞ	AĞRI	